

Správa

o stave a úrovni pedagogického riadenia, procesu a podmienok výchovy a vzdelávania v praktickej škole v školskom roku 2014/2015 v SR

Komplexná inšpekcia s cieľom zistiť stav a úroveň pedagogického riadenia, procesu a podmienok výchovy a vzdelávania (VaV) v praktickej škole (PŠ) sa vykonala v **42 školách** vo všetkých krajoch SR, čo predstavuje **60 %** všetkých PŠ v SR. Najviac inšpekcií bolo v Košickom (14), najmenej v Nitrianskom a Prešovskom kraji (po 2). Vo všetkých kontrolovaných subjektoch používali vyučovací jazyk slovenský. Štátnych bolo **38** škôl, cirkevné **3**, súkromná **1** škola.

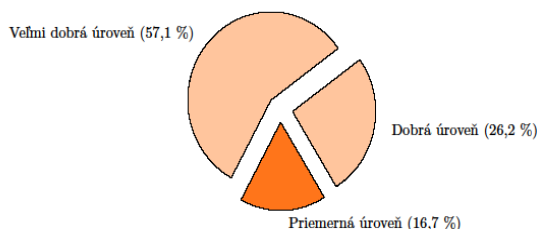
Školskí inšpektori spracovali hodnotenie výchovno-vzdelávacej činnosti (VVČ) škôl na základe zistení z 3 kontrolovaných oblastí: riadenie školy, podmienky VaV a výchovno-vzdelávacie proces. Východiskom boli hospitácie na vyučovaní, informácie z dotazníka pre riaditeľa školy, rozhovory s vedúcimi, pedagogickými a odbornými zamestnancami škôl, prehliadka objektov a ich vybavenosti, ako aj štúdium pedagogickej a ďalšej dokumentácie.

V 42 PŠ bolo spolu **82 tried**, navštevovalo ich spolu **524 žiakov** s mentálnym postihnutím, temer polovica z nich (46 %) mala **viacnásobné postihnutie**. Žiaci boli vo veku **15 až 36 rokov**, 57 % žiakov bolo dospelých. Zo **sociálne znevýhodneného prostredia** pochádzalo **96 žiakov** (18 %). Podľa **individuálneho vzdelávacieho programu (IVP)** sa vzdelávalo 27 % žiakov PŠ.

1. Riadenie školy

Oblasť **riadenie školy** dosiahla v **24 školách veľmi dobrú**, v **11 dobrú** a v **7 priemernú** úroveň (graf 1).

Graf 1 Percentuálny pomer výsledkov hodnotenia úrovni škôl v oblasti riadenie školy

Pozitívne zistenia

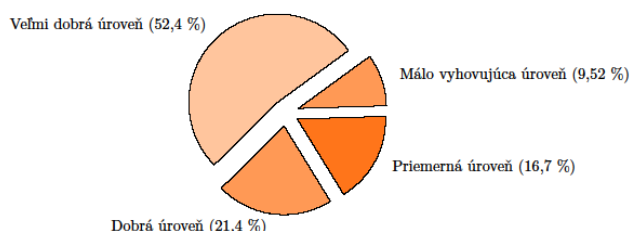
- zapracovanie osobitostí a podmienok výchovy a vzdelávania žiakov v školskom vzdelávacom programe (94 % škôl)
- oboznámenie zamestnancov, zákonných zástupcov žiakov a verejnosti so školským vzdelávacím programom (96 %)
- spolupráca riaditeľov s poradnými orgánmi školy v oblasti pedagogického riadenia, skvalitňovania výchovy a vzdelávania, dosahovania stanovených cieľov (96 %)
- podpora odborného rastu pedagogických a odborných zamestnancov riaditeľmi škôl (100 %)
- zapájanie žiakov s mentálnym postihnutím (primerane ich možnostiam a zdravotnému znevýhodneniu) do projektov, organizovanie školských a mimoškolských aktivít významne ovplyvňujúcich výchovno-vzdelávacie činnosť školy s cieľom integrácie žiakov do spoločnosti (100 %)
- prevládajúca vzájomná podpora, spolupráca a dobré vzťahy (100 %)
- poskytovanie odborných služieb žiakom (94 %), rodičom a pedagógom

Negatívne zistenia

- nesúlady štruktúry 21 % školských vzdelávacích programov s požiadavkou školského zákona
- nesúlady rozpracovania učebných plánov a učebných osnov s požiadavkami rámcového učebného plánu a rámcového obsahu vzdelávania
- nesúlady procesu prijímacieho konania (19 %) a ukončovania štúdia žiakov (17 %) s právnymi predpismi
- formálnosť vnútorného systému kontroly a hodnotenia z hľadiska spracovania a nesystematickosť pri realizácii (13 %)
- nedostatky vo vedení a úplnosti záznamov v pedagogickej a ďalšej dokumentácii (21 %)

Školský vzdelávací program (ŠkVP) vypracovali v PŠ celkovo na **dobrej úrovni** (84 %). Na **veľmi dobrej úrovni** zhotovilo ŠkVP 22 škôl, na **dobrej** 9, na **priemernej** 7 a 4 školy dosiahli len **málo vyhovujúcu úroveň** (graf 2).

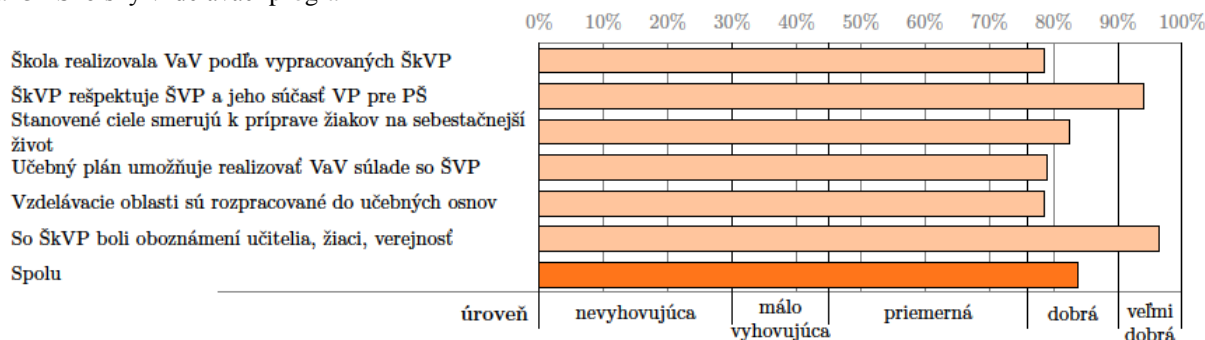
Graf 2 Percentuálny pomer výsledkov hodnotenia školských vzdelávacích programov

Základný dokument školy malo **vypracovaný** všetkých 42 kontrolovaných škôl. **Východiskom** bol Vzdelávací program (VP) pre praktickú školu ISCED 2C a VP pre žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami s mentálnym postihnutím ISCED 2C, ktoré sú súčasťou štátneho vzdelávacieho programu (ŠVP). Prednosťou ŠkVP bolo zakomponovanie **osobitostí** VaV žiakov PŠ, prelínali sa celým programom. Akcent sa kládol na rešpektovanie individuálnych možností a schopností žiakov, rozvíjanie komunikačných schopností, sociálneho kontaktu a prosociálneho cítenia. V 2 školách **chýbalo** zapracovanie osobitostí vzdelávania žiakov s autizmom. **Štruktúra** ŠkVP bola v súlade s príslušným právnym predpisom v 33 školách, úroveň vypracovania umožňovala realizáciu VaV v súlade s ich princípmi a cieľmi. Kvalitu ŠkVP ďalších škôl znižovali **nedostatky** súvisiace s cieľmi VaV, učebným plánom (UP), učebnými osnovami (UO), s vnútorným systémom kontroly a hodnotenia, požiadavkami na kontinuálne vzdelávanie, formálne nedostatky a neaktualizovanie údajov. Spracovanie spoločného dokumentu pre spojenú školu s výraznejšou orientáciou na primárny stupeň vzdelania, prelínanie obsahu jednotlivých častí oslabovalo jeho využitie a funkčnosť. **Ciele** stanovené v jednotlivých ŠkVP boli väčšinou reálne, v podmienkach škôl splniteľné (83 %), korešpondovali s ich zameraním. **Profil absolventa** smeroval k príprave žiakov na sebestačnejší život. **Učebný plán** bol súčasťou všetkých ŠkVP (okrem 1). Väčšinou (79 % škôl) bol vypracovaný **v súlade s rámcovým UP** príslušného VP. Jednotlivé predmety boli zaradené do vzdelávacích oblastí, **poznámky k vlastnému UP** boli väčšinou vypracované. **Disponibilné hodiny** sa využili na posilnenie niektorých vyučovacích predmetov. Medzi **profilujúce (voliteľné) predmety** boli najčastejšie zaradené pomocné práce v kuchyni, pestovateľské práce, ako aj domáce práce a údržba domácnosti. **Nedostatky** v UP súviseli s absenciou alebo formálnosťou vlastných poznámok, s nepresnosťou v počte hodín niektorých vyučovacích predmetov, s nezaradením niektorých vyučovacích predmetov do príslušnej vzdelávacej oblasti a s disproporciou medzi UP, UO a rozvrhom hodín. Súčasťou 79 % ŠkVP boli vypracované **učebné osnovy** všetkých

vyučovacích predmetov v rozsahu stanovenom ŠVP pre PŠ. *Prierezové témy* boli integrované do obsahu vzdelávania vhodných predmetov. Menšia časť UO vykazovala *nedostatky* (nerozpracovanie UO niektorého predmetu alebo rozpracovanie v inom rozsahu ako bol stanovený UP, neakceptovanie rámcového obsahu vzdelávania, absencia obsahovej diferenciacie voliteľných predmetov pre jednotlivé ročníky). Program bol *prerokovaný* v pedagogickej rade, v rade školy, *oboznámili sa s ním* pedagogickí, odborní zamestnanci a zákonní zástupcovia žiakov (96 % PŠ).

Graf 3 Školský vzdelávací program

Pedagogické riadenie dosiahlo celkove *dobrú* úroveň. Vypracované *vnútorné predpisy, pokyny a usmernenia* (90 % PŠ) určovali metódy, formy, prostriedky a postupy vykonávania činností na zabezpečenie zámerov škôl v oblasti VaV. Vnútorné predpisy a zásadné dokumenty boli väčšinou aktuálne a prerokované v pedagogickej rade (95 %). *Pedagogická dokumentácia a ďalšia dokumentácia* súvisiaca s procesom VaV a s organizáciou a riadením školy (79 %) bola vedená trvalým spôsobom, na tlačivách podľa vzorov schválených a zverejnených ministerstvom školstva. Súčasťou dokumentácie každého žiaka, ktorého zdravotné znevýhodnenie vyžadovalo úpravu podmienok a obsahu vzdelávania, bol IVP. Obvykle bol vypracovaný v individuálnom rozsahu tak, aby zodpovedal špeciálnym výchovno-vzdelávacím potrebám (ŠVVP) konkrétneho žiaka. V 6 školách sa praktická príprava uskutočňovala u právnickej alebo fyzickej osoby, v 1 subjekte nebola uzatvorená *dohoda* v súlade so školským zákonom. Pre organizačné zložky škôl bol spracovaný *spoločný* súbor interných dokumentov a vnútorných predpisov, ktorých obsah znižoval ich funkčnosť a perspektívnosť využitia v oblastiach VaV, organizácie i riadenia. Školy viedli dokumentáciu s *nedostatkami* vo vedení a úplnosti záznamov. Dokumentácia žiakov v 3 PŠ neobsahovala tlačivo návrh na vzdelávanie, 2 žiakom diagnostické vyšetrenia vykonali vecne nepríslušné zariadenia výchovného poradenstva a prevencie. Interné dokumenty boli občas neaktuálne, absentovali niektoré časti.

Riaditelia všetkých škôl podporovali *odborný rast pedagogických a odborných zamestnancov*, ročný plán kontinuálneho vzdelávania zohľadňoval ich aktuálne potreby. Vzdelávanie sa uskutočňovalo v súlade s plánom, vychádzalo zo stanovených cieľov v ŠkVP, z návrhov členov metodických orgánov a zistení vnútroškolskej kontroly. V aktuálnom školskom roku boli pedagogickí zamestnanci frekventantmi rôznych foriem a druhov kontinuálneho vzdelávania.

Realizácia *výkonu štátnej správy v prvom stupni* vykazovala nedostatky v 4 školách (10 %), týkali sa nevydania rozhodnutia o neprijatí žiaka na štúdium, absencie podkladov (vyjadrenie posudkového lekára sociálneho zabezpečenia, nerešpektovanie odporúčania všeobecného lekára pre deti a dorast), vydania rozhodnutí z hľadiska rozhodovania riaditeľa základnej školy (ZŠ), nie strednej školy. V ďalšej škole sa týkali rozhodnutia o nepovolení postupu do vyššieho ročníka, ktoré bolo vydané nad rámec rozhodovacích právomocí riaditeľa, pričom rozhodnutia o povolení opakovať ročník vydané neboli. V štvrtej škole dĺžka doby oslobodenia od vyučovania predmetu nebola v súlade s právnymi predpismi.

Podmienky **prijatia žiakov do PŠ** vychádzali z podmienok stanovených v školskom zákone a dodržiavali sa v 81 % škôl. V *Trnavskom kraji* z 2 PŠ, v ktorých sa podmienky prijatia žiakov do PŠ nedodržiavali, v 1 PŠ prijali 3 žiakov bez mentálneho postihnutia, v druhej PŠ riaditeľ školy vydal rozhodnutie o prijatí chorého žiaka od 01. 02. 2013, nie k nasledujúcemu školskému roku, prijímacie konanie sa realizovalo nad rámec termínov stanovených všeobecne záväzným právnym predpisom. V *Nitrianskom kraji* v 1 škole bolo do 1. ročníka neoprávnene prijatých 7 žiakov z dôvodu ich opätovného prijatia. V *Košickom kraji* bolo prijatie žiakov v rozpore so zákonom zistené v 4 PŠ. Závažné nedostatky pri prijímaní žiakov do školy vykazovala PŠ, ktorá žiakov prijímala opakovane po absolvovaní trojročného vzdelávacieho programu PŠ. V období posledných 4 rokov sa to týkalo celkovo 8 žiakov. V ďalších 3 školách boli neoprávnene prijatí 7 žiaci, ktorí nespĺňali podmienku prijatia vyžadujúcu ukončenie ZŠ alebo povinnej školskej dochádzky.

Ukončovanie štúdia sa uskutočňovalo v súlade s právnymi predpismi v 83 % PŠ. V *Trnavskom kraji* mala 1 škola nezrozumiteľne formulovaný spôsob ukončovania štúdia, 6 žiakov (v rozpore s právnymi predpismi) navštevovalo školu viac ako 3 roky (jedna tretina z celkového počtu 20 žiakov). V priebehu existencie druhej PŠ (od školského roka 2011/2012) zatiaľ ani 1 žiak neukončil štúdium. V *Trenčianskom kraji* v 1 škole z dôvodu opakovania ročníka príprava 4 žiakov trvala viac ako 3 roky. V *Nitrianskom kraji* v 1 PŠ žiaci opakovali ročník, vzdelávali sa dlhšie ako 3 roky. V *Košickom kraji* sa ukončovanie štúdia neuskutočňovalo v súlade so školským zákonom v 1 subjekte.

Riaditelia PŠ spolupracovali s **poradnými orgánmi** v oblasti riadenia, skvalitňovania výchovy a vzdelávania a dosiahnutia stanovených cieľov. *Pedagogická rada* vo všetkých školách bola funkčná. *Metodické združenia* a predmetové komisie boli zriadené a funkčné v 90 % PŠ. Niektoré PŠ mali zriadené samostatné metodické orgány, v iných sa učitelia zúčastňovali spoločných zasadnutí metodických orgánov spojenej školy. Nevýhodou bolo ojedinele nezačlenenie všetkých pedagógov a asistentov učiteľa PŠ do činnosti spoločnej sekcie. Poradné orgány sa väčšinou *zaoberali* najmä pedagogickými a výchovno-vzdelávacími problémami a podieľali sa na *internom vzdelávaní* pedagogických a odborných zamestnancov (93 %). Pracovali podľa vypracovaných plánov práce, zápisnice z rokovaní boli dostatočne výpovedné.

Riaditelia (67 %) z vlastnej iniciatívy realizovali rôzne **opatrenia na zlepšenie VaV** v PŠ. Patrílo k nim získanie nových priestorov, debarierizácia školy, rekonštrukcia, nové zariadenie, materiálne vybavenie, zriadené odborné učebne, zmena profilujúcich predmetov, pravidelné konzultácie v zložení výchovná poradkyňa - žiak - triedny učiteľ - zákonný zástupca, vzdelávanie pedagogických zamestnancov smerujúce k skvalitneniu edukácie, zorganizovanie školy v prírode či vytvorenie podmienok na vzdelávanie žiakov s autizmom.

Vnútorň systém kontroly a hodnotenia bol hodnotený ako **dobrý**. Väčšina škôl (90 %) mala vypracovaný vnútorný systém kontroly a hodnotenia **žiakov**, bol prerokovaný v metodických orgánoch, na pedagogickej rade, schválený riaditeľom školy (86 %). Výsledky VaV žiakov učitelia účelne a účinne hodnotili slovne. Formálnosť, nedocenenie dôležitosti vnútorného systému kontroly a hodnotenia a jeho nerozpracovanie v podobe určenia spôsobu, foriem, postupov a najmä kritérií hodnotenia žiakov v menšom počte škôl (10 %) malo dopad na plnenie jeho zjednocujúcej funkcie, v 6 školách aj na nejednotnosť hodnotenia a používania známok miesto slovného hodnotenia. V 1 škole sa vyskytli nezrovnalosti v klasifikácii z dvoch profilujúcich predmetov, hoci žiaci absolvovali len jeden.

Na základe vypracovaného vnútorného systému kontroly a hodnotenia **zamestnancov** (95 %) riaditelia škôl a ich zástupcovia kontrolovali a hodnotili zamestnancov s výnimkou 1 subjektu, v ktorom do decembra v školskom roku 2014/2015 nebola realizovaná hospitačná činnosť v triedach PŠ (bola plánovaná na ďalšie mesiace). Predložené hodnotiace záznamy vedúcich zamestnancov škôl z realizovanej hospitačnej činnosti v školskom roku 2014/2015

väčšinou preukázali korešpondovanie zamerania hospitácií s cieľmi výchovy a vzdelávania vyplývajúcimi zo ŠkVP. **Analýza výsledkov, prijímanie opatrení na odstránenie nedostatkov** boli v plánoch vnútroškolskej kontroly vhodne zapracované, v časti škôl sa aj vzhľadom na pozitívne hodnotenie výchovno-vzdelávacieho procesu nerealizovali. Vo väčšej časti škôl ukladali opatrenia (90 %), ich splnenie kontrolovali následnou hospitáciou (76 %). Poznatky z kontrolnej činnosti zovšeobecňovali v rámci porád a využívali ku skvalitneniu výchovno-vzdelávacieho procesu (79 %). Funkčnosť vnútorného systému kontroly *znižovali* nesystematická kontrola, analýza zistených výsledkov realizovaná bez rozlíšenia organizačných zložiek školy.

Klíma a kultúra školy mala *veľmi dobrú úroveň*. Pozitívne ju ovplyvnilo zapojenie žiakov do *školských a mimoškolských aktivít*, súťaží, besied a projektov pri rešpektovaní ich možností a zdravotného znevýhodnenia. Očividne napomáhali upevňovaniu primeraného správania sa žiakov v rôznych životných situáciách a uvedomeniu si celoživotnej potreby starostlivosti o svoje zdravie. Žiaci PŠ sa zúčastňovali všetkých aktivít spoločenského, kultúrneho, športového a tvorivého charakteru, ktoré organizovali pre žiakov spojených škôl. Školy pravidelne rozvíjali *spoluprácu* a kontakty s inými školami, organizáciami a inštitúciami. Štyri školy udržiavali kontakty s podobným typom škôl v zahraničí. Žiakom 83 % škôl boli ponúknuté *záujmové útvary* vhodného zamerania napomáhajúce zmysluplne tráviť voľný čas.

Výchova a vzdelávanie sa realizovali v *podnetnom, esteticky upravenom prostredí* (95 %) s vystavenými žiackymi prácami a výrobkami. Exteriér poskytoval možnosti oddychu a relaxácie, prípadne športové vyžitie. Pociť bezpečia v školskom prostredí žiaci vnímali zaistením neustálej prítomnosti triednych učiteľov a asistentov v triede, bezprostredným riešením ich problémov, zabezpečením dozoru počas prestávok a v 1 škole aj systémom zabezpečenia vstupu do budovy.

Priaznivú *atmosféru* všetkých škôl podporovali vysoko profesionálny, empatický a ľudský prístup pedagógov a odborných zamestnancov ku každému žiakovi, rešpektovanie ich zdravotného znevýhodnenia, nekonfliktná interakcia, vzájomný rešpekt, podpora, tolerancia a spolupráca. Vzťah pedagógov navzájom bol takisto založený na vzájomnej podpore a spolupráci.

Vedúci zamestnanci 93 % škôl deklarovali vzájomnú *podporu a spoluprácu medzi školou a zákonnými zástupcami žiakov*. Pozitívne hodnotili ich záujem o vzdelávacie výsledky svojich detí a činnosti v škole. Zameriavali sa na pravidelnú komunikáciu s nimi, stimulovali ich záujem o aktívnu spoluprácu so školou. Rodičia mali možnosť zúčastniť sa rôznych školských akcií, mohli vidieť výsledky práce svojich detí. *Informácie* o živote školy, o žiakoch zabezpečovali stretnutiami rodičov s učiteľmi, záznamom v žiackej knižke alebo na informačnej tabuli či na webovom sídle školy.

Služby školy hodnotila inšpekcia ako *veľmi dobré*. **Výchovné poradenstvo** bolo v prevažnej väčšine škôl zabezpečené (98 %). Činnosť výchovných poradcov sa zameriavala na aktivity monitorujúce výchovné, vzdelávacie, osobnostné problémy žiakov a ich riešenie v spolupráci s triednymi učiteľmi, vedením škôl a zákonnými zástupcami žiakov. Pomerne často poskytovali konzultácie z hľadiska možností uplatnenia sa absolventa PŠ v chránených dielňach, podporovaného bývania či umiestnenia v dennom stacionári. V spojených školách primárne poskytovali kariérne poradenstvo a poradenské služby špeciálnej základnej škole (ŠZŠ) alebo odbornému učilištiu (OU), ich podiel na riešení vzdelávacích a sociálnych potrieb žiakov PŠ bol menší.

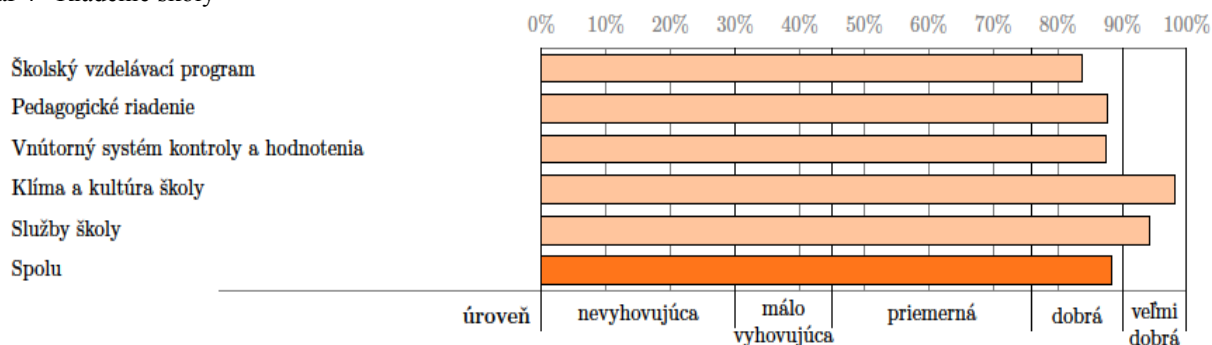
Školy poskytovali alebo zabezpečovali prostredníctvom externých pracovísk svojim žiakom **odborné služby**: *špeciálnopedagogické* (83 %), *psychologické* (69 %), *logopedické*, *liečebnopedagogické* a *rehabilitačné/fyzioterapeutické* (každé v 24 % PŠ) alebo iné služby (napr. pomoc sociálne slabším rodinám pri vybavovaní sociálnych dávok a invalidných dôchodkov pre žiakov školy, sprostredkovanie vyšetrenia u odborného lekára či duchovného

poradenstva). *Centrum špeciálno-pedagogického poradenstva (CŠPP)* sa nachádzalo v 21 spojených školách (50 %), poskytovalo odborné intervencie a poradenské služby i žiakom PŠ, ich rodičom a pedagógom.

Pri 17 školách bol **školský klub detí**, všetkým žiakom ponúkal rozličnú záujmovú činnosť. Do jeho činnosti sa zapojilo 42 žiakov PŠ (8 %). Pri 16 školách bol **školský internát**, v 12 z nich bolo ubytovaných 29 žiakov PŠ (6 %), organizoval pre nich rôznorodú činnosť.

Riadenie školy bolo na dobrej úrovni (graf 4).

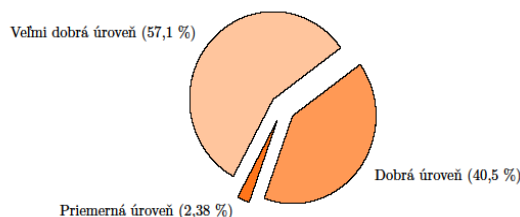
Graf 4 Riadenie školy

2. Podmienky výchovy a vzdelávania

Podmienky boli v **24** školách na **veľmi dobrej**, v **17** na **dobrej**, v **1** na **priemernej úrovni** (graf 5).

Graf 5 Percentuálny pomer výsledkov hodnotenia úrovni škôl v oblasti podmienky výchovy a vzdelávania

Pozitívne zistenia

- spĺňanie kvalifikačných predpokladov a požiadaviek na výkon činnosti vedúceho pedagogického zamestnanca všetkými riaditeľmi kontrolovaných subjektov, absolvovanie funkčného inovačného vzdelávania
- spĺňanie kvalifikačných požiadaviek pedagogickými zamestnancami (92 %) a odbornými zamestnancami (99 %)
- účelné využívanie vonkajších a vnútorných priestorov na školskú a mimoškolskú činnosť (100 %)
- vybavenosť škôl učebnými pomôckami, didaktickou technikou, prostriedkami informačno-komunikačných technológií, kompenzačnými a relaxačnými pomôckami
- zhotovovanie učebných textov a pracovných listov nahrádzajúcich absenciu učebníc učiteľmi

Negatívne zistenia

- nevytvorenie základných učebných priestorov pre vyučovaný predmet (absencia telocvične) v 17 % škôl
- nevydanie učebníc pre praktickú školu
- neprerokovanie školského poriadku orgánmi školskej samosprávy a v pedagogickej rade školy (19 %)

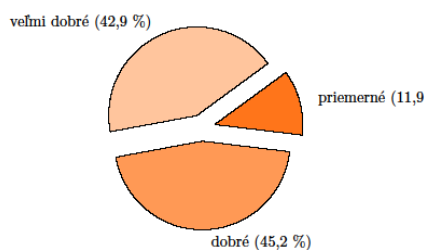
- nezabezpečenie monitoringu zameraného na prevenciu a odhaľovanie negatívnych javov v správaní žiakov a príznakov šikanovania, nevyhodnocovanie situácie, neprijímanie potrebných opatrení (14 %)
- nevyhovujúca naplnenosť tried v 12 % škôl
- nevytvorenie bezbariérového prostredia (40 %)

Úroveň **personálnych podmienok** možno hodnotiť ako **veľmi dobrú**. V PŠ pracovalo spolu **332 zamestnancov**. **Pedagogických** zamestnancov bolo **293**, z toho 248 učiteľov, 29 asistentov učiteľa (v 4 školách pracovali v každej 2 asistenti), 14 vychovávateľov a 2 asistenti vychovávateľa. Z **39 odborných** zamestnancov služby žiakom poskytovalo 16 psychológov, 4 logopédi, 2 liečební pedagógovia, 4 sociálni pracovníci, 5 rehabilitační pracovníci, 1 zdravotná sestra a 7 ďalších zamestnancov. V **6** školách bol na vyučovaní prítomný **osobný asistent** žiaka.

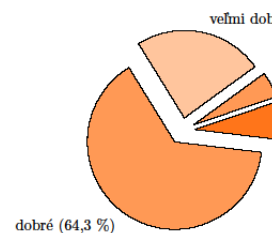
Všetci **riaditelia** kontrolovaných subjektov **spĺňali** kvalifikačné predpoklady a požiadavky na výkon činnosti vedúceho pedagogického zamestnanca, funkčné inovačné vzdelávanie absolvovali v súlade s príslušným právnym predpisom. Ich **zástupcovia pre PŠ** spĺňali požadované kvalifikačné predpoklady a osobitné požiadavky (okrem 1). Vyučovacie procesy boli zabezpečené **pedagogickými zamestnancami** spĺňajúcimi vyžadované kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky v 79 % škôl. Percento kvalifikovanosti dosiahlo **92 %**. Nároky nespĺňali pedagogickí zamestnanci 9 škôl (21 %). Najpočetnejšie zastúpenie medzi nekvalifikovanými pedagógmi mali učitelia bez špeciálnopedagogickej spôsobilosti a majstri odbornej výchovy (bez vysokoškolského vzdelania), ktorí si vyučovaním v PŠ spravidla dopĺňali úväzok. Odbornú činnosť v CŠPP ako súčasť spojených škôl vykonávali **odborní zamestnanci** spĺňajúci kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky (**99 %**). V 1 škole nebola zabezpečená kvalifikovanosť logopedických služieb (študujúci zamestnanec).

Priestorové podmienky celkovo boli na **dobrej úrovni**. Riaditelia PŠ sami hodnotili podmienky svojej školy. **Exteriér** školy považovala väčšina za veľmi dobrý alebo dobrý (graf 6), **interiér** škôl hodnotili ako prevažne dobrý (graf 7).

Graf 6 Priestorové podmienky – exteriér

Graf 7 Priestorové podmienky – interiér

Na realizáciu ŠkVP mali všetky PŠ vytvorené **základné priestorové podmienky**, temer všetky sídlili v budovách spojených škôl spolu s ďalšími organizačnými zložkami. Jedna PŠ bola situovaná v historickej budove, ktorej pôdorys ju priestorovo obmedzoval a neumožňoval zriadenie telocvične, jedálne, počítačovej miestnosti či učebni, 1 škola sídlila v prenajatých priestoroch.

Väčšina subjektov (83 %) mala k dispozícii zodpovedajúci počet **kmeňových tried**, ktoré, ak to umožňovali priestory škôl, boli situované oddelene od tried ostatných organizačných zložiek. Nevýhodou obidvoch škôl v *Nitrianskom kraji* bol chýbajúci prívod vody v triedach, v ktorých sa vzdelávali žiaci PŠ, čo znemožňovalo hygienické umývanie rúk po výkone praktických činností (lepenie, maľovanie, práca so šúpolím a pod.). Žiaci využívali na umývanie rúk

hygienické zariadenia, pitný režim bol zabezpečený vlastnými zdrojmi tekutín alebo pitnou vodou z neďalekej cvičnej kuchynky. Absenciu telocvične v jednej z nich kompenzovali realizáciou hodín telesnej výchovy v telocvični a na športovom ihrisku neďalekej ZŠ. V druhej škole na telovýchovné aktivity slúžila upravená trieda (aj pre žiakov ŠZŠ) s menej bezpečným povrchom. V *Prešovskom kraji* časť vyučovania predmetu telesná výchova (chýbajúca telocvična) a časť rehabilitačných, kompenzačných a športových aktivít bola zmluvne zabezpečená v účelových priestoroch.

Voliteľné a niektoré odborné-praktické predmety sa vyučovali v zodpovedajúco zariadených a vybavených **odborných učebniach**. Edukačný proces sa podľa potreby a možností jednotlivých škôl uskutočňoval aj v **d'alších vnútorných a vonkajších priestoroch** (pohybové štúdio, počítačová učebňa, multimedialná učebňa, školská knižnica, školský dvor, ihrisko, školský pozemok). Upokojenie a relaxáciu žiakov umožňovali v niektorých školách zriadené **bezpodnetové alebo multisenzorické miestnosti** (tab. 1).

Tab. 1 Priestorové možnosti

Priestorové možnosti	
Školy mali k dispozícii	Percento škôl
samostatnú rehabilitačnú miestnosť s rehabilitačnými pomôckami	24
logopedickú miestnosť s vybavením	24
špeciálne vybavenú počítačovú miestnosť	86
špeciálne triedy na vyučovanie odborné-praktických predmetov	90
špeciálne triedy na vyučovanie voliteľných predmetov	71
špeciálnu miestnosť na vyučovanie telesnej výchovy	71
hygienickú miestnosť s kompletným vybavením	64
relaxačnú miestnosť	60
školský pozemok/záhradu	81

Priestorovým a funkčným členením učební, v ktorých sa vzdelávali žiaci s autizmom, sa vytvorili štruktúrované priestory umožňujúce individuálne vzdelávanie žiakov a štrukturalizáciu jednotlivých aktivít vykonávaných počas výchovno-vzdelávacieho procesu. **Školský klub detí** obvykle nemal vyhradenú samostatnú miestnosť, činnosť sa realizovala v triede s priestorom určeným na relaxáciu a nenáročné pohybové aktivity. Primeraný priestor mali k dispozícii **školské internáty**.

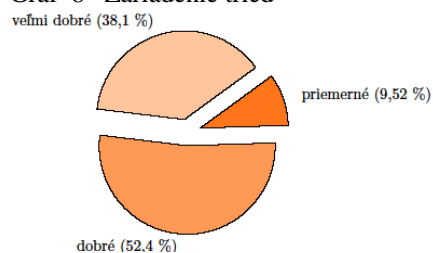
Vnútorne priestory a vonkajšie plochy sa vo všetkých PŠ v čase vyučovania **využívali** podľa vypracovaných rozvrhov hodín a v súlade s prevádzkovým poriadkom, ktorý deklaroval dodržiavanie pravidiel bezpečnosti a ochrany zdravia žiakov. V čase mimo vyučovania sa miestnosti používali na činnosť výchovných skupín a záujmových útvarov. Rozvrh hodín a prevádzkový poriadok absentovali v cvičnej kuchynke a tvorivej dielni 1 školy.

Bezbariérové prostredie malo vytvorené 60 % škôl, z toho len čiastočne 36 %. Pre žiakov s telesným postihnutím bol prístup do škôl a učební zabezpečený bezbariérovou úpravou vstupných a vnútorných priestorov. Vchod na prízemie umožňovali nájazdové plošiny, do tried bezprahové vstupy. Niektoré budovy boli len sčasti bezbariérové, prístup na poschodie bol možný iba po schodoch, v iných bol zabezpečený bezbariérový vstup aj na poschodia (výťahová plošina, schodolez, výťah). V interiéri niekoľkých škôl sa nachádzalo bezbariérové hygienické zariadenie.

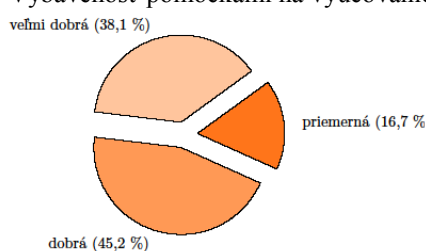
Dobrá úroveň dosiahli **materiálno-technické podmienky** PŠ. Deficit **učebníc** a učebných textov schválených ministerstvom školstva, spôsobený ich nevydaním, bol nahrádzaný využívaním učebníc a pracovných listov pre ŠZŠ a rôznej náučnej literatúry. Učiteľia

pre žiakov zhotovovali učebné texty a k nim pracovné listy v písomnej i digitálnej podobe, niektorí v programoch Alf a Hot-potatoes vytvárali aj testy a cvičenia na rôznych úrovniach náročnosti. V 1 PŠ používali alternatívne učebnice vydané v Českej republike. Časť škôl v Košickom kraji mala k dispozícii učebné texty a pracovné listy vyhotovené v 1 PŠ v rámci grantového projektu Vzdelávaním dajme šancu všetkým. Učiteľ ďalšej PŠ vypracoval didaktické prostriedky Rodinná výchova pre 1., 2. a 3. ročník PŠ, pre ktoré ministerstvo školstva vydalo odporúčaciu doložku a zaradilo ich do zoznamu materiálnych didaktických prostriedkov určených pre žiakov PŠ. Nedostatok učebníc a metodických materiálov konštruktívne riešila aj PŠ, ktorej pedagógovia spracovali metodickú príručku pre voliteľný predmet remeselné práce (1. – 3. ročník) a pre žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami s mentálnym postihnutím vypracovali procesuálne schémy pracovných postupov využívané v rámci predmetu príprava jedál a výživa (1. ročník).

Graf 8 Zariadenie tried

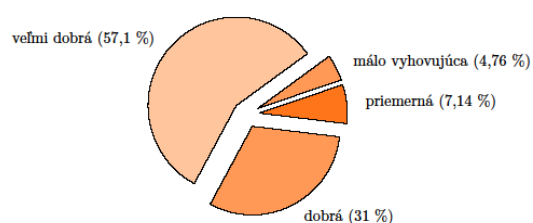

Graf 9 Vybavenosť pomôckami na vyučovanie

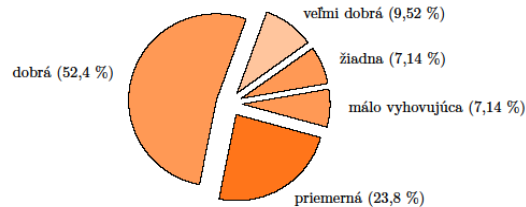

Zariadenie tried **nábytkom** považovali riaditelia za prevažne dobré alebo veľmi dobré (graf 8). Optimálnu realizáciu ŠkVP podporovala aj veľmi dobrá vybavenosť škôl **učebnými pomôckami**¹ (graf 9), **didaktickou technikou** a prostriedkami **informačno-komunikačných technológií (IKT)**² (graf 10). V triedach s interaktívnou tabuľou bol zabezpečený prístup na internet.

Graf 10 Vybavenosť informačno-komunikačnými technológiami pre žiakov

Graf 11 Vybavenosť kompenzačnými a špeciálnymi učebnými pomôckami

Zdravotné znevýhodnenie vzdelávaných žiakov vyžadovalo využívanie **kompenzačných**³ (graf 11) aj **relaxačných**⁴ pomôcok (graf 12), ktorými boli takmer všetky PŠ, podľa hodnotenia

¹ **Učebné pomôcky:** inventár odborných učebníc; rôzne dvoj- a trojrozmerné pomôcky; potreby na výtvarnú činnosť; Orffovo inštrumentárium a rôzne hudobné nástroje; pomôcky na zdravotnú výchovu; odborná a krásna literatúra; obrazový materiál; magnetické aplikácie; modely; euromince a eurobankovky; potreby na ručné práce; skladačky, stavebnice, pexesá; kuchynské prístroje a náradie; obrazové a zvukové pomôcky; učebné texty; mediálne programy zaznamenané na CD, DVD a iné

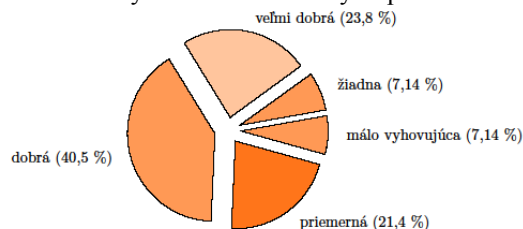
² **Didaktická technika vrátane IKT:** počítač a notebook s pripojením na internet; tablet s aplikáciami na vyučovanie predmetov; interaktívna tabuľa; dataprojektor; tlačiarne (niektoré s možnosťou zväčšovania textov a obrázkov); skener; CD, DVD a MP3 prehrávač, magnetofón; digitálny fotoaparát; televízor a pod.

³ **Kompenzačné a špeciálne učebné pomôcky:** invalidný vozík; jednomiestna lavica pre žiaka na invalidnom vozíku; držiak k invalidnému vozíku umožňujúci písanie; PC s dotykovou obrazovkou a špeciálnou klávesnicou; špeciálna dotyková myš k PC; klávesnica so zväčšenými klávesmi; zväčšená myš; chodítko; ortéza; barly; zdravotné kočičky a sedačky; Pichtov písací stroj; pomôcky na vyvodenie Braillova šesťbodu; dierované podložky na vyšívanie; komunikačné a režimové kartičky vo fólii; štruktúrované pracovné listy s rôznou úrovňou náročnosti; symboly na kuchynskom zariadení uľahčujúce orientáciu žiakom s autizmom; obrázky číslíc a písmen abecedy; kalkulačky; trojhranné farbičky; špeciálne učebnice; špeciálne pomôcky v pracovni odborného zamestnanca a pod

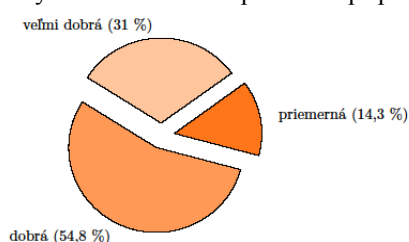
⁴ **Relaxačné pomôcky:** vybavenie multisenzorickej miestnosti; pomôcky vo fyzioterapeutickej miestnosti; fit lopty, mäkké lopty na posilnenie svalstva, overbalové lopty, balančné gule na udržanie rovnováhy, masážne loptičky a valčeky; suchý bazén; trampolína; relaxačné vankúše,

riaditeľov škôl, primerane vybavené. V prípade potreby ich využívali aj iné organizačné zložky.

Graf 12 Vybavenosť relaxačnými pomôckami

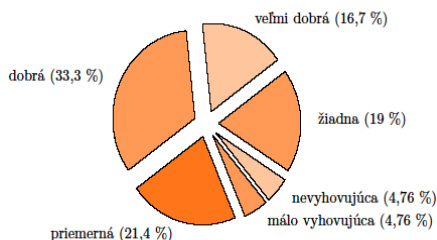

Graf 13 Vybavenosť tried na praktickú prípravu

Zabezpečenie škôl pracovnými **pomôckami na praktickú prípravu** bolo väčšinou adekvátne (graf 13). Suroviny na praktické činnosti v predmete príprava jedál a výživa sa zabezpečovali pestovaním zeleniny žiakmi, spotrebný a dekoračný **materiál** sponzorsky a z finančných prostriedkov rodičov žiakov.

Graf 14 Vybavenosť telocvične

Žiaci niektorých PŠ mali k dispozícii veľmi dobre zariadenú posilňovňu aj telocvičňu vybavenú **telocvičným náradím a náčiním**. V ďalších školách mali len základné telocvičné náradie, náčinie bolo uskladnené na chodbe. Žiadne vybavenie telocvične nemalo 19 % škôl (graf 14). Mnoho pomôcok bolo zastaraných, ale udržiavaných, priebežne školy dokupovali nové učebné pomôcky a výukové programy. Odborná literatúra pre učiteľov bola priebežne dopĺňaná. Učebné pomôcky, didaktická technika vrátane interaktívnej tabule, kompenzačné a pracovné pomôcky sa vo vyučovaní účelne a účinne využívali.

Všetky školy **veľmi dobre** vytvárali **podmienky na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia**. Deklarovali ich v ŠkVP a s výnimkou 1 PŠ ich podrobnejšie rozpracovali v **školskom poriadku**. Preukázateľnosť **oboznámenia žiakov** s jeho obsahom potvrdzovali záznamy v triednych knihách. Ojedinele **neboli zapracované** podrobnosti o výkone práv a povinností zákonných zástupcov či podmienky na zaistenie ochrany pred diskrimináciou, násilím a šikanovaním (10 %). Riaditelia škôl spravidla zabezpečili **prerokovanie** školského poriadku v rade školy a pedagogickej rade (81 %), ako aj ich zverejnenie na verejne prístupnom mieste (95 %). Väčšinou slúžil ako **spoločný dokument** pre všetky organizačné zložky školy, mal premyslenú štruktúru s výraznejším smerovaním niektorých ustanovení a povinností k žiakom ŠZŠ. V 1 škole v ňom **chýbali** informácie o prevádzke a vnútornom režime školy, v inej škole **správne upravoval** aj podmienky prerušenia a zanechania štúdia alebo prestupu na inú školu. Riaditelia vypracovali **vnútornú smernicu** o riešení šikanovania. Školy (86 %) zabezpečovali **monitoring** zameraný na prevenciu negatívnych javov v správaní žiakov a príznakov šikanovania, jeho výsledky boli východiskom pri prijímaní potrebných opatrení, spravidla sa realizoval neustálou prítomnosťou triednych učiteľov alebo asistenta učiteľa v triedach aj dozorom počas prestávok. **Aktivity** napomáhajúce prevencii uvedených javov organizovali školy často v úzkej spolupráci so zariadeniami výchovného poradenstva a prevencie.

vankúše na fixáciu tela či polohovanie; pohovky, relaxačné kreslo, sedacie vaky; steper; masážny stroj; závažie na ruky; akupresúrne koberčeky; stimulačné pomôcky a i.

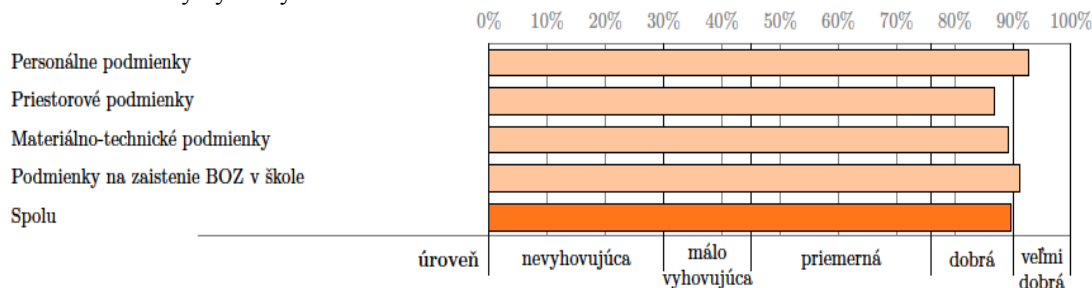
Školy zaisťovali bezpečnosť a ochranu zdravia žiakov *pri výchovno-vzdelávacích činnostiach*, žiaci boli preukázateľne poučení. Aktivít a podujatí mimo školy sa zúčastňovali s informovaným súhlasom zákonných zástupcov (aj dospelí žiaci vzhľadom na mentálne, prípadne viacnásobné postihnutie). Vo väčšine odborných učebni, aj v telocvični, boli zverejnené zásady správania sa a prevádzkový poriadok. Nedostatky sa vyskytli v 2 subjektoch, súviseli s neúplnosťou záznamov z aktivity mimo areálu školy a s menej reálnym obsahom informovaných súhlasov pre žiakov PŠ.

V kontrolovaných subjektoch *organizácia vyučovania* (stanovený začiatok a koniec vyučovania, dĺžka a rozloženie prestávok, počet vyučovacích hodín v 1 dni) zohľadňovala základné psychohygienické a fyziologické potreby žiakov, v praxi bola dodržiavaná. V 1 PŠ nebola dodržaná dĺžka 4. až 6. vyučovacej hodiny (skrátene na 40 minút). Školy rešpektovali aktuálne potreby žiakov, v prípade *zdravotných ťažkostí* im umožnili odpočívať, aby mohli vykonávať ďalšiu činnosť. V prípade individuálnej potreby mali žiaci *s autizmom* možnosť presunu do bezpodnetovej miestnosti so sprievodom a zabezpečeným dohľadom asistenta učiteľa, pri únave využívali sedací vak.

Stanovené *počty žiakov v triedach* neboli dodržané v 12 % škôl.

Podmienky výchovy a vzdelávania boli na dobrej úrovni (graf 15).

Graf 15 Podmienky výchovy a vzdelávania

3. Priebeh výchovy a vzdelávania

Výchovno-vzdelávací proces z hľadiska vyučovania učiteľom a učenia sa žiakov bol kontrolovaný **491 hospitáciami**, z toho **184** na všeobecno-vzdelávacích predmetoch, **201** na odbornopráctických predmetoch a **106** hospitáciami na voliteľných predmetoch. Na 24 % kontrolovaných vyučovacích hodín bol prítomný *asistent učiteľa*, na 4 % *osobný asistent*.

Pozitíva

- plnenie cieľov vyučovania, overovanie ich plnenia (97 %)
- individuálny prístup, rešpektovanie špeciálnopedagogických potrieb, osobitostí a záujmov každého žiaka (97 %)
- priaznivá pracovná atmosféra, veľmi dobré vzťahy medzi vyučujúcimi a žiakmi (99 %)
- využívanie učebných pomôcok, didaktickej techniky, informačno-komunikačných technológií na vyučovacích hodinách (87 %)
- vedenie žiakov k osvojeniu si základných vedomostí, zadávanie praktických úloh (96 %)
- motivácia, slovné povzbudzovanie žiakov (97 %)
- rozvíjanie komunikačných schopností žiakov (89 %)
- rozvíjanie pracovných zručností žiakov zaraďovaním zmysluplných činností
- vedenie žiakov k dodržiavaniu pravidiel bezpečnosti a ochrany zdravia, hygieny, k poriadku (98 %)
- podnecovanie žiakov k samostatnosti a sebaobsluže (81 %)

- zamestnanosť žiakov počas vyučovacej hodiny, záujem o učenie, aktivita a chuť pracovať, disciplinované plnenie úloh (95 %)
- výber voliteľných predmetov podľa regionálnych podmienok školy s možnosťou uplatnenia v budúcom živote aj v chránených pracoviskách

Negatíva

- nedostatočný podiel vykonávania praktických činností žiakmi na hodinách odbornoprac-tických predmetov v niektorých školách, dôraz na teoretické poznatky
- absencia hodnotenia žiakov v 29 % škôl, nevyužívanie priebežného vyhodnotenia pridelených úloh učiteľmi, veľmi stručné hodnotenie výsledkov práce žiakov v závere hodín
- nedostatočné rozvíjanie sebahodnotenia žiakov
- absencia zhrnutia učiva, zopakovania kľúčových informácií v závere vyučovacích hodín

Školskí inšpektori pri kontrole výchovno-vzdelávacieho procesu na jednotlivých vyučovacích hodinách sledovali vyučovanie učiteľom a učenie sa žiakov. Výsledky zhrnuli do 3 okruhov: zistenia z hospitácií na všeobecnovzdelávacích predmetoch, odbornoprac-tických a voliteľných predmetoch.

Všeobecnovzdelávacie predmety (*slovenský jazyk a literatúra, matematika, výchova k mravnosti a občianstvu, telesná a športová výchova, výtvarná výchova, hudobná výchova, rozvíjanie komunikačnej schopnosti*).

Ciele orientované na výkony a emócie žiakov učitelia realizovali *zmysluplnými úlohami*, ich plnenie priebežne *overovali*. Cielene uplatňovali **individuálny prístup** a rešpektovali záujmy každého žiaka. Na väčšine hodín zadávali úlohy primerané fyzickým a mentálnym schopnostiam žiakov, rešpektovali ich vlastné tempo. K *pozitívam* patrilo využívanie slovného povzbudenia, prívetivého oslovenia a **motivácie** žiakov k činnostiam, priaznivá pracovná **atmosféra**. **Názornosť** vyučovania bola zabezpečená veľmi dobre, žiaci vedeli pracovať s učebnými pomôckami a prostriedkami IKT samostatne, niektorí s pomocou učiteľov a asistentov učiteľa. Na rôznej úrovni dokázali ovládať počítačovú myš, pero interaktívnej tabule, tablet. Učitelia **sprístupňovali učivo** primerane schopnostiam žiakov, úlohy formulovali na zapamätanie a pochopenie, slová vysvetľovali v rečňovankách, striedali rôzne **metódy a formy práce**, občas zaraďovali hrové aktivity. Zadávali **praktické úlohy**, rozvíjali praktické zručnosti a finančnú gramotnosť žiakov. Na 86 % hodín prebiehala **komunikácia**, učitelia žiakov stimulovali k vyjadreniu myšlienok, vlastných názorov. Otvorené otázky vzbudzovali záujem žiakov, obsahovo jednoduchšie odpovede pedagógovia rešpektovali, podporovali rozvoj ich slovnej zásoby. Vyučovacie výsledky záviseli od mentálnej úrovne žiakov, ale aj od zdravotného stavu a momentálnej nálady. Ich ústny prejav bol neraz nezrozumiteľný, niektorí žiaci nerozprávali, vydávali neartikulované zvuky. Vyučujúci žiakov neustále **povzbudzovali**, chválili, tí tleskaním oceňovali úspech spolužiaka. Pri všetkých činnostiach pedagógovia podporovali **socializáciu** každého žiaka. Viedli ich k **slušnému správaniu**, dodržiavaniu **správnych postupov** pri riešení úloh, k **pravidlám bezpečnosti a ochrany zdravia** pri aktivitách aj pri práci s učebnými a pracovnými pomôckami. Po výtvarných aktivitách boli žiaci vedení k **sebaobslužným činnostiam**, udržiavaniu poriadku a čistoty. Do vyučovacích hodín zaraďovali učitelia **relaxačné prestávky** a relaxačné cvičenia na oddych a predchádzanie negatívnym prejavom v správaní, spojené s pohybom, spevom, hudbou a s využitím relaxačných pomôcok. Na 21 % vyučovacích hodín bol prítomný **asistent učiteľa**, na 4 % **osobný asistent**. Asistenti učiteľa (v 2 PŠ súčasne 2 v jednej triede) primárne koordinovali pohyby žiakov (písanie, cvičenie), sekundárne im poskytovali predĺžený výklad či spätnú väzbu k podanému výkonu. Prirodzená kooperácia pedagogických zamestnancov zvyšovala efektivitu vyučovania.

Žiaci boli na vyučovacích hodinách zamestnaní, disciplinovaní, mali spontánnu radosť z hrových aktivít, snažili sa pracovať podľa svojich schopností a možností, zväčša boli pozorní a aktívni. Viacerí z nich vedeli poznatky prakticky aplikovať, niektorí boli manuálne zruční, tešili sa z každého úspechu. Ak o to požiadali, učitelia im radili a pomáhali. **Imobilní žiaci** s výrazným pohybovým obmedzením (s kvadruparézou) boli odkázaní na pomoc asistentov učiteľa, úroveň ich sebaobsluhy nebolo možné hodnotiť. Žiaci **so sluchovým postihnutím** sa dorozumievali pomocou prstovej abecedy. Motivačne pôsobila ukážka hudobných nástrojov a možnosť vyskúšať si ich. Takmer **nevidiaci žiaci** sa učili rozoznávať europeniaze hmatom a s použitím špeciálnej šablóny, upevňovali si Braillovo písmo, písanie na Pichtovom stroji.

Negatívnym zistením v 28 % škôl bolo nedocenenie priebežného vyhodnotenia pridelených úloh učiteľmi, ako aj veľmi stručné hodnotenie výsledkov práce žiakov, využitie v závere sledovaných hodín. Zlepšenie si vyžaduje v 1 škole vedenie žiakov k samostatnosti, rozvíjanie ich slovnej zásoby, zabezpečenie priestorových podmienok v triede a využívanie moderných učebných pomôcok. Vo vzťahu k efektívnosti vyučovania v triede so spojenými ročníkmi a s prítomnosťou asistenta učiteľa nebola organizácia vyučovania metodicky pripravená, ani zvládnutá.

Odborno-praktické predmety (rodinná výchova, zdravotná výchova, ručné práce a šitie, príprava jedál a výživa, domáce práce a údržba domácnosti).

Praktická príprava sa **realizovala** v škole alebo v detskom domove, v záhradníctve, poľnohospodárskom družstve, vo verejnoprospešných službách, v zariadení pre seniorov, v domove sociálnych služieb (DSS) pre deti a dospelých, v budove Charitas a v chránenej dielni. V 6 školách sa uskutočňovala **u právnickej alebo fyzickej osoby**. Vyučovacie hodiny, ktoré sa realizovali **v triedach**, mali väčšinou teoretický charakter. Vyučovanie uskutočnené **v odborných učebniach** podporovalo získavanie praktických zručností žiakov. Činnosti vykonávané **v multisenzorickej miestnosti** (zdravotná výchova v 1 PŠ) rozvíjali zmyslové vnímanie a mali terapeutický charakter. Časť hospitovaných hodín sa uskutočnila v teréne (cieľené vychádzky do okolia).

Všetci učitelia plnili **ciele** vyučovania v súlade s UO zadávaním úloh zameraných na rozvíjanie vedomostí, zručností a návykov. Plnenie cieľov overovali, využívali priebežnú i záverečnú **spätnú väzbu**. Na väčšine hospitovaných hodín zadávali žiakom úlohy diferencovane, rešpektovali individuálne dispozície žiakov, prispôbovali pracovné tempo ich špecifikám. Pri učebnej činnosti žiakov s autizmom a žiakov s ťažkým stupňom postihnutia spolupracovali učitelia s **asistentom učiteľa** (26 %), ktorý podľa pokynov učiteľa pomáhal prekonávať bariéry v učení sa žiakov. Tým vo veľkej miere uplatňovali **individuálny prístup**. Vytvárali priaznivú pracovnú **atmosféru** podporovanú pokojným, priateľským a citlivým prístupom, pri pracovných činnostiach spríjemňovanú hudbou. Pri **učebných témach** vychádzali z reálnych životných situácií a skúseností žiakov, pričom zmysluplne využívali **medzipredmetové vzťahy**. Pomocou dôslednej vstupnej **inštruktáže** s praktickou ukážkou a s individuálnou pomocou žiaci zvládli požadovanú činnosť. Žiaci s autizmom dostávali Inštrukcie prostredníctvom komunikačných kariet (ale aj verbálne) boli predkladané žiakom s autizmom. Využívali sa vhodné **učebné pomôcky, pracovné nástroje a materiály** (71 % hospitovaných hodín), pripravené už pred vyučovacou hodinou. Umožnili žiakom zapojiť viac zmyslov naraz. Žiaci s viacnásobným postihnutím používali **kompensačné a špeciálne učebné pomôcky** (29 % sledovaných hodín), vždy v závislosti od ich potrieb. V štruktúre vyučovacích hodín prevažovali (84 %) **praktické úlohy** (žehlenie, šitie, vyšívanie, háčkovanie, pečenie, umývanie, čistenie, vystrihovanie, modelovanie, meranie tlaku). Činnosti boli okrem rozvoja špecifických zručností zamerané aj na rozvoj jemnej motoriky a koordinácie pohybov, na utváranie a fixáciu **sebaobslužných činností**. Pri zadávaní úloh kládli učitelia dôraz na úspech každého žiaka, **pozvudzovali** ich, motivovali, výkony **hodnotili** slovne, pochvalou

(71 %). **Nedostatky** vo výkonoch žiakov primerane korigovali, v prípade zlyhania ich povzbudzovali a motivovali k ďalším činnostiam. Primerane kladenými **otázkami** podnecovali žiakov ku **komunikácii**, často vysvetľovali obsah jednotlivých slov, od žiakov očakávali primeranú terminológiu. Skupinovú prácou, ale aj premysleným usporiadaním pracovných stolov umožňujúcich vzájomnú interakciu a zmysluplné rozdelenie pracovných úloh, podporovali **socializáciu** každého žiaka. Pred začiatkom pracovného úkonu upozorňovali žiakov na potrebu udržiavania **poriadku** na pracovných stoloch, na správne zaobchádzanie s pracovnými nástrojmi, bezpečnú manipuláciu s elektrickými spotrebičmi, čím ich viedli k dodržiavaniu pravidiel **bezpečnosti a ochrany zdravia**, hygieny a k **samostatnosti** pri sebaobsluže. Žiaci pracovali zväčša s pomocou učiteľa či asistenta alebo samostatne pod ich dozorom.

Témy odborných predmetov boli pre **žiacov** zaujímavé, do činností sa aktívne zapájali, s výnimkou 1 školy, kde kvôli prevahe verbálnych metód a nediferencovaniu úloh žiaci s ťažším postihnutím reagovali poklesom pozornosti, pasivitou až apatiou. Záujem o učenie žiaci výraznejšie prejavovali najmä pri manuálnych činnostiach. Vždy boli zamestnaní, pracovali radi, tešili sa z výsledkov vlastnej práce. Správanie sa žiakov medzi sebou bolo kultivované, tolerantné, zdvorilé.

Slabšou stránkou vyučovacieho procesu bolo sporadické vedenie žiakov k **sebahodnoteniu**. Efektivitu rozvíjania pracovných zručností v niektorých školách znižoval **dôraz na teoretické poznatky**, ktoré vo vyučovaní prevládali nad reálnou praktickou činnosťou žiakov. V 1 subjekte so spojenými ročníkmi v predmete príprava jedál a výživa náročnosť a výber požadovaného praktického výkonu **nezodpovedali UO** (žiaci 1. a 2. ročníka plnili učebné osnovy 3. ročníka, pričom žiak 3. ročníka chýbal).

Voliteľné predmety (*starostlivosť o starých a chorých, pestovateľské práce, pomocné práce v kuchyni, remeselné práce, pomocné práce v záhradníctve a aranžovaní, tkanie na tkáčskom stave, pomocné práce v administratíve; nad rámec ŠVP ekológia, regionálna výchova, výroba keramiky, pre žiakov s výrazným obmedzením hybnosti dramatická výchova a predmet voľno časové aktivity*).

Edukačný proces charakterizovali priaznivá **atmosféra**, adekvátne **materiálno-technické zabezpečenie** a zmysluplné vykonávanie činností. Prostredníctvom nich si žiaci osvojovali znalosti a praktické zručnosti, nadobúdali schopnosti umožňujúce im vykonávať a organizovať nenáročné manuálne činnosti. Zoznamovali sa s **kultúrnym dedičstvom regiónu**. Pozitívom bolo **zohľadňovanie výchovno-vzdelávacích potrieb jednotlivých žiakov** s ohľadom na dosiahnutý rozvojový potenciál, individuálne pracovné tempo a odlišné špeciálnopedagogické potreby vyplývajúce zo zdravotného znevýhodnenia. Vyučujúci vhodne a citlivo zaraďovali **relaxačné prestávky** s využitím pripravených relaxačných pomôcok. Na 25 % sledovaných vyučovacích hodín bol prítomný **asistent učiteľa**, na 2 % **osobný asistent**. Žiaci **s autizmom** pracovali v oddelenom boxe, postupovali podľa IVP. Učitelia priebežne **overovali** úroveň pochopenia učiva, uskutočňovali kontrolu správnosti vykonávaných činností. Prácu žiakov **hodnotili** slovnou pochvalou. Požadovali dodržiavanie **pravidiel bezpečnosti** počas všetkých aktivít a uplatňovanie správnych postupov pri práci a zaobchádzaní s pomôckami, nástrojmi, náradím a materiálom. Manipulácia s nimi zvyšovala **názornosť** preberaného učiva a podporovala samostatnosť žiakov. Viedli ich k **samostatnosti** a **sebaobsluže**, dodržiavaniu **hygieny** a **poriadku**. Správne pracovné návyky podporovali používaním **ochranných pracovných pomôcok**. **Opakovanými činnosťami** aktualizovali a udržiavali potrebnú mieru osvojenia zručností. Pri individuálnom **zlyhaní** žiakov povzbudzovali, tým podporovali ich výdrž a kvalitnejšiu realizáciu požadovaných úloh.

Žiaci boli počas vyučovacích hodín aktívni, výraznejší záujem prejavovali pri manuálnych činnostiach, vzájomne sa rešpektovali a pomáhali si. Svoje pracoviská udržiavali v čistote, pracovali v rámci svojich schopností a možností sústredene.

Nedostatky sa konštatovali v *nezhrnutí učiva* a nezopakovaní kľúčových informácií v závere vyučovacích hodín, v *nepreukázateľnosti plnenia UO* v niektorých triedach zmiešaných zo žiakov rôznych ročníkov. Praktická činnosť žiakov *na zmluvnom pracovisku* v 1 subjekte bola neorganizovaná a chaotická. Žiaci vykonávali monotónne činnosti, bez stimulujúcich, aktivizujúcich a motivačných prvkov. Napriek tomu, že sa vyučovanie uskutočňovalo v zariadení pre seniorov, žiaci so seniormi nekomunikovali, do kontaktu s nimi sa dostali len okrajovo (náhodné stretnutia na chodbách), prácu v izbách a v kuchyni podľa vyjadrenia riaditeľa zariadenia nemali povolenú.

Ako **pozitívny príklad** z praxe možno uviesť prácu 1 skupiny žiakov, praktické činnosti vykonávali vo svojom chránenom bývaní (DSS Rohov), čo umožňovalo optimálnu prípravu na reálny život. Dosiahli najvyššiu mieru socializácie, boli schopní pod dozorom zodpovednej osoby pracovať samostatne, postarať sa o čistotu bývania, dokonca participovať na údržbe postelnej bielizne.

Odbornú činnosť logopéda, psychológa a fyzioterapeuta sledovali školskí inšpektori prostredníctvom 5 hospitácií.

V *Bratislavskom kraji* **logopéd** z ČŠPP v rámci individuálnej logopedickej činnosti so žiakom aplikoval prípravné (cvičenia motoriky hovoridiel), dychové a hlasové cvičenia, rozvíjal slovnú zásobu a reč. Pri práci využíval aktuálne pomôcky. Odborná činnosť **psychológa** (Bratislavský kraj) z CPPPaP so žiakmi bola sledovaná v multisenzorickej miestnosti Snoezelen. Aktivita sa zameriavala na vnímanie všetkými zmyslami. Žiaci mali rozlišovať zvuky, vône, chuť, so zatvorenými očami zisťovať, čo to je, kde sa využíva, dotykom ruky odlišovať pichľavý a príjemný predmet. Vnímanie zrakom a sluchom bolo podporené svetelnými efektmi a príjemnou hudbou. **Fyzioterapeut** z ČŠPP (*Trnavský kraj*) zriadeného pri 1 PŠ na základe odporúčaní lekárov precvičoval pohybový aparát žiakov s viacnásobným postihnutím počas skupinových aj individuálnych intervencií. Fyzioterapeutická miestnosť bola veľmi dobre vybavená širokým spektrom špeciálnych, kompenzačných a relaxačných pomôcok. V *Prešovskom kraji* pod odborným dohľadom rehabilitačnej sestry, so súhlasom zákonných zástupcov a podľa pokynov lekára, poskytovali študenti strednej zdravotníckej školy v rámci praxe jednoduché masáže žiakom kontrolovanej školy. Odborný zamestnanec ČŠPP v *Košickom kraji* podľa rozvrhu hodín individuálne pracoval so žiakom s detskou mozgovou obrnou v rehabilitačnej miestnosti. Cvikmi zabezpečoval rozvoj jeho obratnosti a pohyblivosti a jednotlivými pokynmi ho viedol ku koncentrácii a samostatnosti.

Využívanie materiálnych prostriedkov vyučovacieho procesu a odbornej činnosti

Učitelia podporovali vyučovací proces používaním rôznych pomôcok, ich výber závisel od charakteru preberaného učiva a postihnutia žiakov. **Učebné pomôcky** (vrátane učebníc a svojpomocne vyrobených učebných textov), didaktická technika a IKT sa využili na 87 % sledovaných hodín. Práca s nimi motivovala žiakov k aktivite a zvyšovala názornosť učiva. Žiaci mali možnosť prejavit' zručnosti v používaní IKT v menšej miere, využívali ich zväčša učitelia. **Špeciálne pomôcky** (kompenzačné, špeciálne učebné, relaxačné) sa použili na 36 % kontrolovaných vyučovacích hodín, predovšetkým pri vzdelávaní žiakov s viacnásobným postihnutím. Časť žiakov mala vlastné kompenzačné pomôcky, niektorí ich odmietali používať (napr. vlastný načúvací aparát) alebo si ich na vyučovanie nepriniesli (napr. lupu). V maximálnej miere sa špeciálne pomôcky využili pri kvalifikovanej činnosti odborných zamestnancov so žiakmi. Využitie **pracovných pomôcok** (pracovných nástrojov, strojov,

materiálov, ochranných pracovných pomôcok) na 61 % sledovaných hodín umožňovalo rozvoj manuálnych zručností žiakov a ich prípravu na jednoduché remeselné práce, výkon jednoduchých činností pri pestovaní rastlín a prácu v domácnosti.

4. Iné zistenia

- Pri inšpekčnej činnosti boli v 59 % tried PŠ zistené nedostatky v organizácii vyučovania týkajúce sa *spájania ročníkov*.
- V Nitrianskom kraji prihlášky žiakov prijatých do 1. ročníka opakovane, hoci už boli 3 roky žiakmi PŠ, vykazovali výrazné nedostatky, nezrovnalosti a neúplnosť vyplnenia. V *správach z psychologického vyšetrenia*, ktoré absolvovali ako žiaci 3. ročníka PŠ, bolo odporúčanie pokračovať v štúdiu vo zvolenom odbore so záverom „*má predpoklady zvládnuť požiadavky PŠ*“. Boli podpísané psychologičkou a riaditeľom školy. *Správy zo špeciálnopedagogického vyšetrenia* mali dátum zo dňa zápisu do 1. ročníka PŠ. Vyšetrenia sa uskutočnili v ČŠPP, súčasťou spojenej školy internátnej. Ako osoby, ktoré realizovali vyšetrenie, boli uvedené zástupkyne riaditeľa školy, dokumenty boli podpísané len riaditeľom školy. V minulých školských rokoch boli zistené prepisy údajov a neúplnosť vyplňania *triednych výkazov*.
- Rozpor medzi *názvom školy* uvedeným v sieti škôl/školských zariadení, zriaďovacou listinou a reálne používaným názvom školy bol zistený v 1 PŠ v Žilinskom kraji.
- Na hospitovaných hodinách v 1 PŠ v Košickom kraji bol zaznamenaný nízky počet prítomných žiakov, mali absenciu, zavše v triede nebol ani jeden žiak. V tom istom subjekte zákonní zástupcovia 3 žiakov s ukončenou povinnou školskou dochádzkou požiadali riaditeľa školy o povolenie „*plnenia školských povinností v zahraničí*“. Nedokladovali školu, ktorú budú navštevovať. Títo žiaci boli v škole naďalej evidovaní ako žiaci s neospravedlnenou absenciou.
- V 1 subjekte boli vzdelávaní 3 žiaci, ktorí boli klientmi DSS. Jeho štatutárny zástupca podal prihlášky na ich vzdelávanie v PŠ až po dovŕšení 18 rokov. Predtým *títo žiaci neboli nikde vzdelávaní*, i keď ich zdravotné znevýhodnenie nenasvedčovalo, že zaškolenie v ŠZŠ nebolo možné (1 žiačka v PŠ výrazne napredovala).
- Z rozhovoru s riaditeľom 1 PŠ a z kontroly archívnych dokumentov vyplynulo, že časť žiakov (vzdelávací variant A aj B) sa po prijatí do PŠ neskôr (v mesiacoch august/september aktuálneho školského roka) z nej odhlásila (v školskom roku 2010/2011 – 6 žiakov; 2011/2012 – 11 žiakov; 2012/2013 – 6 žiakov; 2013/2014 – 12 žiakov). Ako dôvod bol uvádzaný „*prestup na strednú odbornú školu*“ (vo väčšine prípadov žiaci už aj mali rozhodnutie o prijatí). Príčinou „*prestupu*“ boli ekonomické dôvody – stredná odborná škola vypláca vyššie štipendiá, resp. iný druh štipendia ako PŠ.

Záver

Riadenie školy bolo na dobrej úrovni. Oblasti klíma a kultúra školy, ako aj služby školy dosiahli veľmi dobrú úroveň, školský vzdelávací program, pedagogické riadenie a vnútorný systém kontroly boli hodnotené na dobrej úrovni. K výrazne *silným stránkam* riadenia patrili podpora odborného rastu pedagogických a odborných zamestnancov riaditeľmi škôl, organizovanie množstva mimoškolských aktivít kultúrno-spoločenského a športového charakteru pre žiakov PŠ napomáhajúcich veľkou mierou ich socializácii a zmysluplnému tráveniu voľného času, poskytovanie špeciálnopedagogických služieb v PŠ, v ktorých bolo zriadené ČŠPP. Výchovné poradenstvo bolo v školách väčšinou personálne zabezpečené spoločne so žiakmi ŠZŠ, prípadne OU, výchovní poradcovia mali možnosť na základe dobrého poznania žiakov odporúčať zodpovedajúce postupy vo VaV. *Zlepšenie vyžaduje* proces prijímacieho konania a ukončovania štúdia, konkretizácia a rozpracovanie vnútorných dokumentov a dokumentácie na podmienky organizačnej zložky PŠ.

Dobrá úroveň dosiahli **podmienky výchovy a vzdelávania**, ale aj ich oblasti priestorové a materiálno-technické podmienky. Ako veľmi dobré boli hodnotené personálne podmienky a podmienky na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia v škole. Vysoká kvalifikovanosť pedagogických a odborných zamestnancov bola predpokladom dosahovania očakávaných výsledkov VaV v súlade so zámermi a cieľmi škôl. K *pozitívam* patrilo zaistenie príjemného a motivujúceho prostredia pre žiakov, učiteľov a ostatných zamestnancov, priebežné skvalitňovanie priestorových a materiálno-technických podmienok vo väčšine PŠ a ich účinné využívanie v edukačnom pôsobení, vypracovanie školských poriadkov zohľadňujúc konkrétne podmienky školy. *Negatívom* v tejto oblasti sa javí bariérové prostredie škôl, absencia učebníc, chýbajúce telocvične, nevyhovujúca naplnenosť tried a spájanie žiakov troch ročníkov v 1 triede.

Výchovno-vzdelávací proces charakterizovala priaznivá edukačná atmosféra, stimulujúca spätná väzba a podpora socializácie každého žiaka podľa jeho individuálnych možností. *Pozitívne* ho ovplyvnila vysoká miera uplatňovania individuálneho prístupu, podpora edukačného procesu učebnými a pracovnými pomôckami, napĺňanie stanovených cieľov prostredníctvom zmysluplnej činnosti, pri ktorej sa rozvíjali manuálne zručnosti žiakov a ich samostatnosť pri sebaobslužbe. Premyslený výber voliteľných predmetov podľa regionálnych podmienok škôl bol predpokladom možného uplatnenia sa žiakov PŠ v budúcom živote. Slovné povzbudzovanie stimulovalo aktivitu žiakov, napomáhalo ich aktívnemu záujmu o učenie sa, ochote pracovať a radosť z dosiahnutých výsledkov. *Zlepšenie si vyžaduje* zefektívnenie procesu hodnotenia vedomostí a zručností žiakov, sebahodnotenia žiakov, rozvíjanie kompetencií žiakov v oblasti používania IKT, zvýšenie podielu vykonávania praktických činností žiakmi na hodinách odbornopracovných predmetov.

Štyri školy dosiahli veľmi dobrú úroveň (100 %) v oblasti riadenia aj podmienok, veľmi pozitívne bol hodnotený i výchovno-vzdelávací proces, neporušili všeobecne záväzné ani rezortné právne predpisy.

V **9** kontrolovaných subjektoch sa **48** žiakov **vzdelávalo v rozpore so zákonom**. Dôvodom bolo prijatie *bez splnenia podmienok na prijatie do PŠ* (žiaci bez mentálneho postihnutia, neukončenie vzdelávania v poslednom ročníku ZŠ ani neukončenie povinnej školskej dochádzky) či *navštevovanie školy viac ako 3 roky*. Celkovo navštevovalo PŠ neoprávnene 9 % žiakov všetkých kontrolovaných škôl. Počet rokov celkom, ktoré sa žiaci vzdelávali neoprávnene, bol **62**, pričom normatív na žiaka PŠ na rok je cca 3 000,- €.

Zistenia z KI v **3 cirkevných školách** (Žilinský, Prešovský a Košický kraj) preukázali, že v oblasti *riadenia* aj *podmienok* boli cirkevné PŠ na vyššej úrovni (veľmi dobrá úroveň) ako štátne PŠ (dobrá úroveň). Výsledky v oblasti *priebehu výchovy a vzdelávania* boli v 2 PŠ veľmi dobré, v 1 dobre, porovnateľné so zisteniami v štátnych PŠ. Výsledky z KI v **súkromnej PŠ** (Košický kraj) boli v oblasti *riadenia* a *podmienok* na vyššej úrovni (veľmi dobrá úroveň) ako v štátnych PŠ (dobrá úroveň), v oblasti *priebehu výchovy a vzdelávania* boli porovnateľné so zisteniami v štátnych PŠ.

Opatrenia na odstránenie zistených nedostatkov

Štátna školská inšpekcia na odstránenie nedostatkov zistených pri komplexných inšpekciách uložila školám *opatrenia*. *Zriadaťom škôl* poslala **24** upozornení, ktoré poukazovali na závažné nedostatky.

Odporúčania a podnety

Riaditeľom praktických škôl

- vypracovať jednotlivé časti školského vzdelávacieho programu a interné dokumenty podľa podmienok praktickej školy
- zlepšiť úroveň prijímania žiakov
- stanoviť v školskom poriadku pre praktickú školu podmienky na ukončenie štúdia žiakov, ktorí splnili povinnú školskú dochádzku a dlhodobo vykazujú neospravedlnenú absenciu
- zamerať kontrolnú činnosť vedúcich zamestnancov spojených škôl aj na praktickú školu

Zriad'ovateľom

- usmerňovať riaditeľov praktických škôl v oblasti právnych predpisov
- odhaľovať a riešiť prípady neoprávneného prijatia žiakov do praktickej školy aj na základe kontroly štatistických výkazov, správ o výchovno-vzdelávacej činnosti, jej výsledkoch a podmienkach školy

Poskytovateľom kontinuálneho vzdelávania vrátane metodicko-pedagogického centra

- organizovať vzdelávanie pedagogických zamestnancov škôl pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v oblasti špeciálnej pedagogiky, nových a inovačných terapií či práce so žiakmi s viacnásobným postihnutím

Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky

- zabezpečiť vydanie učebníc pre praktickú školu a distribuovať ich do škôl

Návrh na zmenu všeobecne záväzných právnych a rezortných predpisov

Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

- § 99 ods. 7 – **doplniť podmienky výkonu praktickej prípravy na pracovisku mimo praktickej školy.**

Zdôvodnenie: Žiadny právny predpis neurčuje počet žiakov pri výkone praktickej prípravy mimo pracoviska, ani počet žiakov pri presune mimo priestorov školy. Vyhláška č. 322/2008 Z. z. o špeciálnych školách v § 2 ods. 24 uvádza len počty v súvislosti s plaveckým, lyžiarskym výcvikom, školským výletom.

Vzdelávací program pre žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami s mentálnym postihnutím ISCED 2C – nižšie stredné vzdelávanie ako súčasť štátneho vzdelávacieho programu schválilo MŠVVaŠ SR pod č. 2012-13563/42657:2-914 dňa 9. októbra 2012 s účinnosťou od 3. 9. 2012

- Str. 6 - **upraviť, resp. znížiť týždenné počty vyučovacích hodín (28) na úroveň počtu 26 ako je vo Vzdelávacom programe pre praktickú školu.**

Zdôvodnenie: Žiaci s autizmom postupujú podľa IVP, väčšinou v nich majú aj upravený (znížený) týždenný počet vyučovacích hodín. Sú to žiaci s viacnásobným postihnutím (mentálne postihnutie a autizmus), preto je vyšší týždenný počet vyučovacích hodín o 2 v porovnaní so žiakmi s mentálnym postihnutím vzdelávanými v praktickej škole neadekvátny.